

**Salvador Vilaseca, Josep Iglésies,
Manuel Mata
i la cova del Buldó (Rojals)**

Jaume Massó Carballido

El 18 d'agost de 1926, Iglésies informava Vilaseca que estava «fent el catàleg espeleològic de la vall del Brugent, tinc catalogades 20 coves i avencs, la situació de moltes coves fa suposar que foren habitades prehistòricament».³ Val a dir que només uns quants anys abans, el 1918, ja havia estat editat –a Reus– un primer catàleg espeleològic de la demarcació, a cura de Joan Ferraté, antic company de Vilaseca a l'Agrupació Excursionista de Reus.⁴

Pel seu interès, transcrivim quasi íntegrament la carta manuscrita que Iglésies va redactar a la Riba el dimecres 27 de setembre de 1926, tot aprofitant una quartilla amb la capçalera impresa de l'Associació d'Estudiants de la Universitat Nova de Barcelona, i que tot seguit va trametre a Vilaseca.⁵

Hi normalitzo els accents gràfics, però respecto la grafia original d'uns quants mots i del cognom *Iglesias* que consta a la signatura, així com les inicials majúscules dels articles definits dels topònims, però assenyalo els punts i a part per mitjà de barres i poso entre claudàtors els meus afegitons, observacions o supressions:

Amic Vilaseca: Ahir vaig anar a La Bartra llogaret que es troba a unes 2 hores llargues de la Riba, i a 1 hora curta de Cogullons. Vaig visitar dues coves i en totes dues vaig fer troballes. / La primera s'anomena del Buldó, i dista uns 10 minuts de la segona. Aquesta ensems dista uns 15 minuts de la dels Cogullons. De manera que totes tres es troben en el mateix barranc escalonades. / A la cova del Buldó vaig trobar-hi un enterrament i diferents ossos humans pertanyents a altres, tinc un crani a casa. Entre els ossos hi havia petxines foradades i ceràmica llisa poc abundant. / A la segona cova, gairabé desconeguda de la gent de la comarca, vaig trobar-hi ceràmica a flor de terra abundant, llisa, entre ella uns testos d'un dit de gruix. / La cova del Buldó és molt popular, hi tanquen un remat d'ovelles, convé excavar-la seguidament, puix el Sr Valls⁶ va dir a l'escriptor Santamaria que estiueïja a La Riba que jo anava a La Bartra per visitar unes coves, i diumenge camí de La Bartra vaig trobar Santamaria i un ribatà parent del Buldó (amo de la cova) el qual feia de guia a Santamaria. Tranquilament van dir-me que anaven on anava jo, vaig però trobar un pretexte per deixar-los i vaig fer la feina. Ells però en arribar a La Bartra es valgueren de l'amo de la cova i la visitaren. Aprofitant-se possiblement dels clots que vaig fer trobaren testos amb dibuixos en relleu i incisions damunt dels burdons. Santamaria no va entrar a la cova però, em demanà en retrobar-nos si tenia un plànol puix li agradaria fer un article pel Butlletí [del]

Centre Excur. de Cat. donant compte de les troballes.⁷ Cal dir que ells visitaren la cova precisament quan jo n'era fora, és a dir, quan jo era a la de més amunt. / Tinc els testos del Sr Valls. / [...] / Procuraré arreglar satisfactòriament el «cas Santamaria», aquest senyor és una mena de Torrell.⁸ / Vostre / Josep Iglesias [signatura] / Riba 27 Sbre 1926.

El mateix 27 de setembre de 1926, Vilaseca respongué a Iglésies també per carta, manuscrita a les dues cares d'un full que presenta una capçalera impresa personal.⁹ En transcripció el text tot seguit, quasi íntegrament i amb els mateixos criteris d'edició que l'anterior (els mots subratllats figuren de la mateixa manera a l'original):

27 setembre 1926 / Amic Iglesias: Celebro les magnífiques troballes que em comuniqueu. Especialment l'enterrament resulta interessant; el podrem relacionar amb el que tinc trobat i del qual ja vaig parlar-vos, i amb els braçalets de pectuncles de Reus. / El «cas Santamaria» (ora pro nobis) és verdaderament enutjós. El conec bé prou amb el troç de «Ma vida en doina» que vaig intentar de llegir.¹⁰ La semblança personal que em feu la suposo ben reeixida. No us sembla que tot això és resultat de divulgar massa aquestes coses? Particularment el Sr. Valls... Confio que ho arreglareu tot. / No sé si sabeu per En Santasusagna¹¹ que l'Associació d'Etnografia, Antropologia i Prehistòria em publicarà el treball sobre la cova del Cartanyà en el Butlletí d'enguany. L'estic enllentint perquè el necessiten per abans d'un mes.¹² / Vós podríeu entrar en aquesta Associació i des de la cova dels Cogullons, Buldó,¹³ etc. publicar els dos tot el que vagi sortint de prehistòria. Us fa? Voleu que us proposi? / [...] / Desitjaria que em diguéssiu ben específicament si des de Farena (on hi passaria un parell o tres de dies, amb vós) es pot anar amb comoditat a les coves que m'indiqueu. Ens vindria molt bé perquè hi compto amb una grossa influència i fins amb hospedatge. També diumenge podríem anar-hi en auto, des de la Pena com vàreu dir-me. Si veniu a Reus abans d'aquell dia ja en parlarem. / Vostre afm. / S. Vilaseca [signatura] / P[ost] S[criptum]. Quina forma és la més adequada per a sortir dissabte al vespre de Reus i fer nit a Farena? / Aquesta tarda, moments abans de cloure aquestes ratlles, m'han parlat dues persones distintes dels treballs de la Riba. En preguntar-les-hi com se n'havien assabentat m'han fet de resposta que vós ho havia [sic] contat a elles. Si em voleu creure i desitgeu que la vostra feina resulti profitosa serveu el més ferm secret de tot!! / Vostre / S. V. / Convindria que vinguéssiu a Reus abans de diumenge. Si ho feu, aviseu-me.

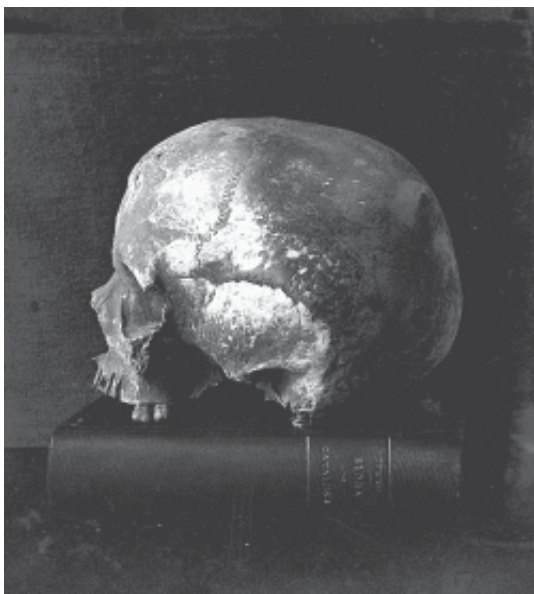
Al llarg dels mesos següents, Iglésies i Vilaseca anaren preparant l'exploració i l'estudi de la cova del Buldó i aprofitaren la bona disposició

1. Entrada nord-oriental de la cova del Buldó.
(Fotografia de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca).

2. Manuel Mata, al costat del lloc en què va ser trobat l'enterrament prehistòric de la cova del Buldó. (Foto de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca).

3. Crani de l'enterrament prehistòric de la cova del Buldó. (Placa fotogràfica núm. 379 de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca).

4. Elements arqueològics recuperats a la cova del Bul-dó. (Placa fotogràfica núm. 380 de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca).

5. M. Mata (a l'esquerra) i S. Vilaseca (a la dreta), en una visita realitzada a la Bartra. (Placa fotogràfica núm. 1.754 de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca).

6. M. Mata (a l'esquerra) i S. Vila-seca (a la dreta), entre dues senyores de la família Buldó, a la Bartra. (Placa fotogràfica núm. 1.757) de l'arxiu del Museu de Reus, fons S. Vila-seca).

de l'amic comú i compatrici Manuel Mata perquè col·laborés en una intervenció arqueològica *in situ*.¹⁴ El 30 de març de 1928, Iglésies comunicava a Vilaseca que estava treballant en la revisió del «plan» o planta de la cova del Buldó, perquè hi havia detectat «indecisions que feien referència a les cambres inferiors», i anunciava una pròxima visita seva a la Bartra en companyia d'un fotògraf.¹⁵ El 10 de maig del mateix any, Iglésies comentava a Vilaseca que «a la Bartra, es diu que el Buldó ha tret de la cova tot el que hi havia de mèrit i que ara en ella ja no hi queda res».¹⁶

Finalment, Iglésies i Vilaseca enllestiren la redacció del text i la preparació de les il·lustracions de l'article sobre la cova del Buldó, que fou publicat –com ja he dit– en el número corresponent al mes d'abril de 1929 de la *Revista del Centre de Lectura*, de la qual el segon era aleshores el redactor en cap.¹⁷

Darrerament, les restes humanes procedents de la cova del Buldó, corresponents a l'edat del Bronze (amb una datació del crani situada entre els anys 1689 i 1528 aE),¹⁸ han estat novament objecte d'anàlisi científica arran de l'execució d'un projecte internacional de recerca genètica en què participa activament l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social, tot desenvolupant el projecte quadriennal «Evolució paleoambiental i poblament prehistòric a les conques dels rius Francolí, Gaià, Siurana i rieres del Camp de Tarragona».¹⁹

Notes

- 1.-S. VILASECA & J. IGLÉSIES, «Exploració prehistòrica de l'alta conca del Brugent. La cova del Buldó», *Revista del Centre de Lectura* (Reus), èp. 3ª, núm. 192, abril de 1929, p. 105-113 + IV làms. Se'n publicà un extret, amb paginació pròpia i paper còutxé (Reus: Imp. Foment, 1929).
- 2.-A l'arxiu del Museu de Reus també es conserva una carta manuscrita d'I. Buldó, adreçada a S. Vilaseca i datada a la Bartra el 29 de desembre de 1952, en què –entre altres coses– li comunicava la mort (succeïda el 18 de maig d'aquell any) de la seva muller i l'informava sobre qui eren els propietaris de determinats indrets amb jaciments arqueològics situats al terme montblanquí. Li deia també que «siempre que sea de su gusto puede venir a nuestra casa; estará bien recibido por nuestra parte» i donava «muchos saludos de nuestra parte para su esposa e hija». De fet, a l'esmentat

- fons de S. Vilaseca dipositat a l'arxiu del Museu de Reus es conserven també dues plaques fotogràfiques en què apareixen retratats a la Bartra –cap al 1928– el Dr. Vilaseca i Manuel Mata, al costat de membres de la família Buldó, i dues altres fotografies –de cap al 1950– en què es veuen I. Buldó i la seva nombrosa família, en una de les quals hi figura Lluïsa Vilaseca (nascuda el 1924), filla i alhora eficaç col·laboradora del prehistoriador reusenc.
- 3.-Carta manuscrita, datada a la Riba el 18 d'agost de 1926; arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca.
 - 4.-Entre els llibres procedents de la biblioteca particular de S. Vilaseca, hi ha un exemplar –amb dedicatòria personal manuscrita– del llibre de J. FERRATÉ, *Espeleologia de les comarques tarragonines*, Reus: Agrupació Excursionista de Reus, 1918. Cal tenir present que Vilaseca havia fet un parell de cursos universitaris de Ciències Naturals, entre 1913 i 1915, abans de començar la carrera de Medicina. Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, «Les activitats arqueològica i museística de l'Agrupació Excursionista de Reus, 1915-1925", dins *Miscel·lània en homenatge a Salvador Vilaseca i Anguera (1975-1985)*, Reus: edició privada, 1985, p. 11-19.
 - 5.-Arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca.
 - 6.-Ignorem qui era aquest senyor Valls.
 - 7.-Es tracta de l'advocat, jutge i escriptor Joan Santamaria Munné (Lleida, 1884 - Barcelona, 1955). No he sabut trobar al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (editat a Barcelona) cap article de Santamaria sobre la cova del Buldó.
 - 8.- És una referència a l'escriptor Salvador Torrell i Eulàlia (Reus, 1900 - Barcelona, 1990), propietari de la Llibreria Nacional i Estrangera, molt popular a Reus, i autor d'un bon nombre d'obres literàries i de nombrosos articles i col·laboracions a la premsa reusenca a partir de 1917. Després de la guerra Civil, ja instal·lat a Barcelona, esdevingué un reconegut editor (el «Torrell de Reus»).
 - 9.- Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, correspondència de J. Iglésies.
 - 10.-Referència a la peculiar novel·la de Joan SANTAMARIA, *Ma vida en doina (Memòries del doctor Verdós)*, Barcelona: Edicions Diana, 1925.
 - 11.-Es tracta del conegut excursionista i escriptor Joaquim Santasusagna Vallès (Reus, 1899-1982), molt bon amic de Vilaseca i d'Iglésies. Vegeu, entre d'altres, les glosses que li dedicà Ramon AMIGÓ ANGLÈS al llibre *Homenatges, debats i records de muntanya*, coeditat pel Centre de Lectura de Reus i el Centre d'Amics de Reus l'any 2005, p. 35-43.
 - 12.-S. VILASECA, «La cova del Cartanyà (Camp de Tarragona)», *Butlletí de l'Associació Catalana d'Antropologia, Emologia i Prehistòria*, (Barcelona), volum IV (1926), p. 37-71 + làms. I, v-xii.
 - 13.-Per un lapsus, Vilaseca escrigué *Boldú*.
 - 14.-Manuel Mata i Ferré (Reus, 1891-1969), propietari d'una coneguda llauneria reusenca situada molt a prop de la casa natal de Salvador Vilaseca, fou des

- de molt jove un actiu excursionista i alhora un eficient col·laborador d'aquest metge i prehistoriador en moltes de les prospeccions i intervencions arqueològiques portades a terme a les comarques meridionals del Principat abans de la guerra Civil. Vegeu, per exemple, J. MASSÓ CARBALLIDO, «La cervoleta de Sant Gregori», *Informatiu Museu* (Reus), núm. 22, abril de 2003, p. 4-6.
- 15.-Carta manuscrita, datada a la Riba el 30 de març de 1928; arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca. També li deia que li calia tornar a la cova «per tenir-ne una visió més fresca» i que intentaria avenir-se amb el senyor Buldó. El 12 d'abril, Vilaseca responia que ell ja havia enllestit la seva part del text de l'article que estaven preparant conjuntament i explicava a Iglésies que M. Mata s'oferia per ajudar-lo «a treure la planta de la cova» (carta manuscrita conservada a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus).
- 16.-Carta manuscrita, datada a la Riba el 10 de maig de 1928; arxiu del Museu de Reus, fons S. Vilaseca.
- 17.-Vegeu J. MASSÓ CARBALLIDO, «Santasusagna, Vilaseca i la *Revista del Centre de Lectura*», *Diari de Tarragona*, núm. 9793, 5 de juliol de 2014, p. 14.
- 18.-La datació del crani de la cova del Buldó fou realitzada gràcies al suport econòmic de l'Ajuntament de Montblanc, en el marc del conveni de col·laboració en l'àmbit de la recerca establert amb l'Institut Català de Paleocologia Humana i Evolució Social.
- 19.-Vegeu Josep M. VERGÈS, Jaume MASSÓ, Marta YUSTOS i Raquel HERNANDO, «Revisió dels materials arqueològics recuperats durant l'exploració de la cova del Buldó (la Bartra / Montblanc, Conca de Barberà) els anys 1926-1928». *Butlletí Arqueològic* (Tarragona), època cinquena, núm. 41 (2019), en premsa.

-Rebuda: maig 2019.

-Valoració: Dr. Josep M. Vergès Bosch (URV).

-Acceptació: juny 2019.